

Kárpáti Attila István

WESSELÉNYI MIKLÓS ÉS AZ AUGSBURGI *ALLGEMEINE ZEITUNG*

A történeti emlékezet több, Wesselényi Miklóshoz kapcsolódó állandó jelzöt is megőrzött: a „legelső magyar ifjú”, „az árvízi hajós”, a „polgári halott”. Ez utóbbi eredetét tekintve elkülönül a többitől, mivel a báró saját magának alkotta öndefinícióként. A „polgári halott” képe a *Szózat a' magyar és szláv nemzetiség' ügyében* című műve bevezetése révén vált közismertté 1843-ban, e kép gyökerei 1839 februárjáig vezethetők vissza. Hűtlenségi perének ítéletére várva Wesselényi így látta helyzetét: „Az én polgári éltém' pályája legnagyobb hihetőség szerint már úgy is be van zárva. [...] Ezért hazámnak, polgári közéletben létező 's munkáló fija nem lehetvén, 's így polgárilag többé nem élvén, a' szó teljes mértékében hazámra nézve nem vagyok, 's nem lehetek egyéb emléknél.”¹

Bár megvakulása és rossz egészségi állapota miatt az aktív részvételt igénylő közéleti munkából nem tudta kivenni a részét, az 1840-es években fejlődésnek induló magyarországi politikai sajtóban az önmagát „emlékként” definiáló Wesselényi új tevékenységi teret talált magának abban reménykedve, hogy Gräfenbergből, majd hazatérését követően Zsibóráól befolyást gyakorolhat a magyar politikai életre. Már Kemény Zsigmond utalt arra *A két Wesselényi Miklós* című, 1851-ben megjelent politikai jellemrajzában, hogy a báró megpróbálta figyelemmel kísérni a közéleti eseményeket, cikkeket írt, valamint elküldte kezdeményezéseinek terveit az aktív közéleti szerepet vállaló barátainak.² A 19. század második felében és a 20. század elején megjelent Wesselényi-életrajzokban azonban nem találjuk nyomát a báró publicisztikai tevékenységének. Trócsányi Zsolt volt az első, aki 1965-ben megjelent – napjainkban is a Wesselényi-kutatás alapvető munkájaként számon tartott – monográfiájában bemutatta a báró 1840-es években írt, a *Pesti Hirlap* és az *Erdélyi Híradó* hasábjain közzétett magyar nyelvű cikkeit,³ az 1998-ban megjelent, Fónagy Zoltán által összeállított gyűjtemény révén pedig az olvasóközönség megismerhette Wesselényi magyar lapokban

¹ Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga, Colecții speciale, Ms. 2599. Wesselényi Miklós naplója, 1839. febr. 2. Vö. *Wesselényi Miklós: Szózat a' magyar és szláv nemzetiség' ügyében*. Lipcse 1843. 1–4.

² *Kemény Zsigmond: A két Wesselényi Miklós*. In: Magyar szónokok és statusférfiak. Kiadja Csengery Antal. (Politikai jellemrajzok) Pest 1851. 176.

³ *Trócsányi Zsolt: Wesselényi Miklós*. Bp. 1965. 487–492., 494, 498–501.

napvilágot látott publicisztikai írásait.⁴ Bár Trócsányinál találunk utalásokat arra, hogy a báró a magyar sajtóorgánumok mellett az augsburgi *Allgemeine Zeitung* számára is készített cikkeket,⁵ tevékenységének ezen szegmensét a Wesselényi-kutatás még nem vizsgálta mélyebben. Tanulmányom ezt az eddig csak részleteiben ismert témát kívánja feltárni.

A külföldi sajtóban való térnyerés tervei

Wesselényi 1835-ben kelt naplóbejegyzéseiben találkozunk először annak említésével, hogy rendszeresen figyelemmel kísérte a Magyarországon is sokak által olvasott német folyóirat, az *Allgemeine Zeitung* ismeretlen forrásból származó magyarországi és erdélyi tudósításait. Minden bizonnyal már korábban is olvasója volt az augsburgi lapnak, azonban az 1834–1835. évi erdélyi diéta feloszlását követően perbe fogott és Magyarországra távozó Wesselényi többször is az erdélyi tudósítások szereplőjeként jelent meg az augsburgi lapban. A személyére, valamint az erdélyi ellenzék más tagjaira vonatkozó – rendszerint téves – állítások rendre felingerelték a bárót, s indulatainak napi feljegyzéseiben is nyoma maradt. A kolozsvári diéta feloszlását követően a lap erdélyi hírekre hivatkozva azt állította, hogy a Wesselényit követének válaszó Udvarhelyszék az ellene indított erdélyi büntetőper hírére visszahívta, és követi kinevezését érvénytelenítette.⁶ Néhány nappal később ismét az augsburgi lap erdélyi tudósítása zaklatta fel, amelyben a publicista a kolozsvári diéta ellenzékét „álokoskodóknak” nevezte, valamint a kormány által előterjesztett, közjót irányzó intézkedések kerékkötőjeként ábrázolta az oppozíció tagjait.⁷ 1835 májusától változás figyelhető meg Wesselényi külföldi sajtóhírekkel kapcsolatos naplóvezetési szokásaiban: a korábbi két idézett feljegyzésében csupán a reakcióit jegyezte le, ekkortól kezdve viszont pontos forrásmegjelölés kíséretében bemásolta diáriumába a

⁴ Fónagy Zoltán: Wesselényi Miklós. Bp. 1998. 44–53., 53–55., 117–142., 167–168.

⁵ Trócsányi Zs.: Wesselényi i. m. 450., 469., 492.

⁶ *Allgemeine Zeitung*, 1835. február 24.; Arhivele Nationale ale Romanei, Directia Judeteana Cluj (a továbbiakban: ANR DJC), fond nr. 250, crt. nr. 130. Wesselényi Miklós naplója, 1835. márc. 2. A Wesselényi-levéltárban fennmaradt levelezésből kiderül, hogy bár egy udvarhelyszéki kör megpróbálta visszahívni Wesselényit követi pozíciójából, a báró helyi támogatóinak, Ercsei Jánosnak és Csejdi András Jánosnak, valamint követársának, Szombatfalvy Józsefnek köszönhetően erre nem került sor. ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 134. Csejdi András János levelei Wesselényi Miklósnak; crt. nr. 136. Ercsei János levelei Wesselényi Miklósnak.

⁷ *Allgemeine Zeitung*, 1835. február 28.; ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 130. Wesselényi Miklós naplója, 1835. márc. 6. Az erdélyi diétáról és az ellenzék tagjairól megjelent hamis tudósításokról Wesselényi egy eddig feltáratlan, az 1834–35. évi erdélyi országgyűléstől szóló német nyelvű kéziratában is említést tesz. Lásd Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga, Colecții speciale, Ms. 3390. Wesselényi Miklós: Az 1834-35-iki országgyűlési oppositio.

tudósítások szövegrészleteit.⁸ Sőt, 1835. június 16-ai naplófeljegyzésében összegyűjtötte a február óta a külföldi sajtóban megjelent, róla szóló tudósításokat nem csupán az *Allgemeine Zeitung*ból, hanem a *Frankfurter Zeitung*ból is, továbbá ugyancsak említést tett egy, a *Journal des Débates* hasábjain megjelent cikkről.⁹

Wesselényi naplófeljegyzéseiben 1835 késő őszén egy újabb mozzanat figyelhető meg a külföldi sajtóorgánumokban megjelent cikkekkel kapcsolatban. „[...] oly istentelen ’s ostoba hogy a’ csigának is felforrallhatná véréét. És mind ezt türni kell, – ’s felelni nem lehet” – jellemezte a báró az *Allgemeine Zeitung*ban megjelent, fentebb már említett, erdélyi ellenzékéről szóló írást.¹⁰ 1835 novemberében, vélhetően a benne uralkodó feszültség és ingerültség levezetése céljából megírta válaszáat (igaz, csupán naplójának, publikációs szándék nélkül) az *Allgemeine Zeitung* október 31-ei, pozsonyi diétáról szóló tudósítására.¹¹ A publicista információi szerint a pozsonyi diéta 1836 tavaszán véget érhet, mivel a rendek és a kormány tárgyalásai kimondottan jól álltak, s már ki is jelölték a következő országgyűlés időpontját.¹² „Sajnálatos, amikor nyilvános lapok – különösen olyanok, amelyek egyébként joggal általánosan nagyra becsültek – valótlanságokat és téves állításokat közölnek” – kezdte válaszáat Wesselényi. Bevezető soraiban érezhető felindultsága, a tudatlanság szó a rövid felütésben négyszer is szerepel. Hangsúlyozta, hogy az *Allgemeine Zeitung* számaiban egy ideje „téves és ízléstelen” hírek jelentek meg, amelyek a közvéleményt tétútra akarták vezetni, s felelősségre vonta nemcsak a tudósítókat, de a szerkesztőséget is azért, mert nem ellenőrizték munkatársaik forrásait. Ezt követően mondatról mondatra haladva, érveit tényekkel alátámasztva megcáfolta a pozsonyi országgyűlésről szóló tudósítás állításait. Egyfelől felhívta a figyelmet a téves, félrevezető információkra: a rendek és a kormányzat tárgyalásai messze nem állnak olyan jól, mint azt a tudósító állítja. Mindemellett rávilágított azokra az elemi tévedésekre is, amelyek szerinte azt bizonyítják, hogy a cikk szerzője nem ismeri a magyar országgyűlés működési mechanizmusát: a leírtakkal ellentétben nem az uralkodó terjeszt elő a rendeknek törvényjavaslatot, hanem fordítva történik, a diéta összehívásáról és bezárásáról pedig az uralkodó nem

⁸ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 128. Wesselényi Miklós naplója, 1835. máj. 9., 1835. júl. 17., 1835. júl. 27., 1835. aug. 5., 1835. aug. 10.

⁹ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 128. Wesselényi Miklós naplója, 1835. jún. 16.; 1835. július 17-i feljegyzése alapján nem csupán a fenti lapokat kísérte rendszeres figyelemmel, de a *Frankfurter Journalt* is.

¹⁰ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 130. Wesselényi Miklós naplója, 1835. márc. 6.

¹¹ „Ha lehetne az Ujságba holmit szabadon tétetni, ilyformán kellene erre felelni [...]” ANR DJC fond nr. 928, crt. nr. 657. Wesselényi Miklós naplója, 1835. nov. 13.

¹² *Allgemeine Zeitung*, 1835. november 5.

intézkedhet saját belátása szerint, ahogy az a tudósításban szerepel, hanem ezeket a vonatkozó törvények szabályozzák.¹³

Bár eredetileg nem akarta közölni megfogalmazott válaszát, rövidesen megváltoztatta álláspontját annak érdekében, hogy kiderüljön, az augsburgi lap „mennyire áll felső zsoldban”. Ennek érdekében elküldte írásának javított, finomított változatát a Bécsben élő Nagy Károly csillagásznak azzal a kéréssel, hogy juttassa el azt az *Allgemeine Zeitung* szerkesztőségének.¹⁴ Nagy 1836 januárjában egy ismeretlen bécsi barátja révén megpróbálta elküldeni a cikket, amelyet azonban már postára sem adtak, miután értesültek arról, hogy a bécsi cenzúra alá tartozó napilap nem közöl magyarországi szerzők tollából származó írásokat, kivéve, ha azokat a bécsi hatóságok jóváhagyásával kapják meg.¹⁵ A sikertelen válaszkísérletet követően Wesselényi naplójában csupán egyszer találkozunk külföldi sajtóorgániummal: 1838 augusztusában a *Le Messenger de Gand* című lapban megjelent cikket tartotta említésre méltónak, amely pozitív színben ábrázolta őt, vélhetően az 1838. márciusi pesti árvíz során tanúsított helytállása kapcsán.¹⁶ A francia lap cikkének említése arra enged következtetni, hogy a báró folyamatosan figyelemmel kísérte a külföldi sajtóorgániumok – korábbi naplóbejegyzéseiből ítélve elsősorban az *Allgemeine Zeitung* – Magyarországról és Erdélyről szóló cikkeit. Annak tudatában azonban, hogy az augsburgi lap szerkesztősége nem fogja közölni válaszát, a tudósítások és cikkek lejegyzése elveszthette technikai fontosságát és szerepét Wesselényi naplóvezetési gyakorlatában.

Az erdélyi peréhez hasonlóan, 1835-ben ellene indított magyarországi felség sértési perben 1839. február 8-án Wesselényit háromévnnyi fogságra ítélték. Szeme egészségének folyamatos romlása miatt – többek hathatós közbejárásának eredményeként – 1839 áprilisában Gräfenbergbe utazhatott, hogy Vincenz Priessnitz gyógy módjának előírásai szerint javítson állapotán.¹⁷ A felső-sziléziai fürdőhely sokszínű társasági élete, a cseh, német, osztrák és román fürdővendégekkel való

¹³ ANR DJC fond nr. 928, crt. nr. 657. Wesselényi Miklós naplója, 1835. nov. 13.

¹⁴ ANR DJC fond nr. 928, crt. nr. 657. Wesselényi Miklós naplója, 1835. nov. 26. A Nagy Károlynak elküldött, javított változat nem maradt fenn Wesselényi irathagyatékában. Ismeretségük kezdeteiről nem rendelkezünk adatokkal. Elképzelhető, hogy a báró és Nagy Károly a Magyar Tudós Társaság révén ismerhették egymást, amelynek Wesselényi igazgatósági tagja, Nagy pedig 1832-től levelező tagja volt. Emellett valószínűsíthető a közös politikai elvekből fakadó rokonszenv is ismeretségük hátterében. Nagy szoros kapcsolatban állt az 1832–1836. évi pozsonyi diéta ellenzékének több neves személyével – mások mellett Kölcsey Ferencsel és Deák Ferencsel is –, maga is megfordult az országgyűlés helyszínén, Pozsonyban, így az is valószínűsíthető, hogy az 1832–36. évi diéta alatt találkoztak Wesselényivel. Lásd Nagy Károly levelei Bártfay Lászlóhoz (1831–1838). A szöveget gondozta, bev. Kovács Katalin. Aetas 12. (1997) 4. sz. 64–65.

¹⁵ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 146. Nagy Károly levele Wesselényi Miklóshoz, 1836. jan. 29.

¹⁶ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 129. Wesselényi Miklós naplója, 1838. aug. 19.

¹⁷ Wesselényi gräfenbergi éveivel részletesen lásd *Csoma Borbála*: Wesselényi Miklós levél- és napló-részletei a gräfenbergi gyógykúráról. Levéltári Közlemények 76. (2005) 1. sz. 165–187.

találkozások és eszmecserék politikai gondolkodására is nagy hatást gyakoroltak.¹⁸ Bár naplójának szűkszavú bejegyzéseiből nem tudjuk meg, egy-egy beszélgetés alkalmával miről váltott szót külföldi ismerőseivel, barátaival, néhány személyt azért azonosítani lehet szűkebb társasági köréből, mint például Karl Liechteinstein herceget és családját, akiknél Wesselényi rendszeresen megfordult vacsoravendégként.¹⁹ A személyes kapcsolatok mellett a korabeli német nyelvű röpiratok, az osztrák-német liberális szerzők – például Franz Schuselka és Viktor Franz von Adrian-Werburg – munkái is hatással lehettek Wesselényire, amelyek a Habsburg Birodalom európai helyzetével, valamint Oroszország szerepével foglalkoztak.²⁰ A kiszélesedett politikai látómező nyomán kezdett *Szózat a' magyar és szláv nemzetiség' ügyében* című munkájának megírásához, amelynek tematikai alapvetéseit 1842. június 11-én kelt soraiban osztotta meg Kossuth Lajossal.²¹ Wesselényi levele nem csupán a *Szózat* alap gondolatának legelső említése miatt fontos; hat és fél év után ekkor kerül elő ugyanis ismét a külföldi sajtóorgánumokba írandó, a magyar közéletet hitelesen bemutató cikkek és tudósítások „ügye”.

A megtört egészségű, a magyar politikai életet Gräfenbergből, a lapok tudósításain és barátainak levelein keresztül figyelemmel követő Wesselényinek terve megvalósításához segítőtársakra volt szüksége. A témát ennek jegyében óvatos megfogalmazással ajánlotta Kossuth figyelmébe, a felhívásban és a kezdeményezés hírének terjesztésében kérve segítségét. Tisztában volt azzal, hogy vannak sokkal fontosabb feladatok is, azonban úgy vélte, hogy a külföldi közvélemény előtti pozitív megjelenés sok előnnyel járna az ellenzék számára, ezért erre is figyelmet és erőt kell fordítani. Mint levelében kifejtette, a magyar fejlődés elérte azt a fokot, amelyen már nem csupán a belpolitikai eseményekre kell figyelmet szentelni, hanem arra is, hogy a külföld közvéleménye minél jobban megismerje a magyar közéletet, és hiteles képet kapjon az éppen aktuális politikai témákról, vitákról és a gazdasági, társadalmi folyamatokról. Két nagyobb feladatot különített el: a magyar politikai élet pillanatnyi kérdéseinek és folyamatainak bemutatását, valamint az utóbbi két évben a külföldi lapokban napvilágot látott téves, szándékosan elferdített és félrevezető tudósítások megcáfolását, különös figyelmet fordítva a szlovák és horvát lapokban megjelent cikkekre. Az „ügy” megvalósítását Wesselényi egy önkéntes közreműködés alapján szerveződő közösségben képzelte

¹⁸ Trócsányi Zs.: Wesselényi i. m. 449–451.

¹⁹ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 129. Wesselényi Miklós naplója, 1839. júl. 8., júl. 10., júl. 12.

²⁰ Részletesen lásd *Deák Ágnes*: Wesselényi Szózata a korabeli osztrák-német és szláv röpiratirodalom tengerében. In: Wesselényi emlékülés. Szerk. Takács Péter. (A Kölcsey Társaság füzetei 8.) Fehérgyarmat 1996. 17–38.

²¹ Trócsányi Zs.: Wesselényi i. m. 452.

el, amelynek tagjai felosztanák egymás között a munkát.²² Kossuth a kérésnek a teljes levél *Pesti Hirlap*ban történő közreadásával tett eleget²³ – Wesselényi nem kis meglepetésére. Egyfelől nem gondolta, hogy a cenzúra bármit is enged megjelenni az ő tollából, másfelől azt szerette volna, ha Kossuth maga fogalmazza meg a felhívást. A levél mellé azonban Kossuth nem írt semmilyen szerkesztői figyelemfelkeltő bevezetést, ezért Wesselényi úgy vélte, kezdeményezésének nem lesz komoly eredménye.²⁴ Bár a *Pesti Hirlap* hasábjain az elkövetkező hónapokban két cikk is megjelent, amely említést tett Wesselényi felhívásáról, az nem talált támogató visszhangra.²⁵

Wesselényi nem csupán Kossuth Lajost próbálta megnyerni kezdeményezésének. 1842. október 25. és 28. között Teleki Sándor látogatást tett Gräfenbergben Wesselényinél.²⁶ Beszélgetéseik során a sajtó is szóba került, Wesselényi pedig látva az akkor 21 éves Teleki lelkesedését, kísérletet tett arra, hogy megnyerje ügyének a Berlinbe utazó ifjút. Amíg Kossuthnak kezdeményezése alap gondolatait írta meg, Teleki Sándorhoz intézett levelében már egy kiforrottabb tervvel találkozunk: a *Pesti Hirlap* vezércikkeinek fordításával, valamint az *Allgemeine Zeitung* mellett a legolvasottabb angol, francia és német lapokban történő publikálással.²⁷ Bár Teleki levele nem maradt fenn Wesselényi levelezésében, a báró válaszából világossá válik, hogy az ifjú gróf elvállalta a javaslatban szereplő feladatokat. Elsősorban az augsburgi *Allgemeine Zeitung* számára kívánt fordítani, továbbá úgy vélhette, hogy a *Leipziger Allgemeine Zeitung* szerkesztősége is közölné a Magyarországról szóló írásokat. Wesselényi számára az augsburgi lap prioritást élvezett, s ismét az 1836 őszen megírt válasza kapcsán megjelenő taktikát alkalmazta: ha az *Allgemeine Zeitung* közölné a cikkeket, akkor elérik céljukat, és lehetőséget kapnak a félvezető hírek cáfolására, ha viszont nem hoznák le az írásokat, akkor világossá válna a szerkesztőség politikai állásfoglalása.²⁸ Teleki Sándor lelkesedése és vállalkozó kedve mellett egy másik tényező is szerepet játszhatott abban, hogy Wesselényi éppen őt szerette volna megnyerni kezdeményezésének. Teleki 1842 elején Liszt Ferenc révén megismerte Felix Lichnowsky herceget, akivel szoros barátságot kötött. Lichnowsky 1837 óta rendszeresen írt tudósításokat

²² Br. Wesselényi Miklós kiadatlan levelei Kossuth Lajoshoz. Első közlemény. Kiadja Ferenczi Zoltán Történelmi Tár Új Folyam 4. (1903) 3–4.

²³ *Pesti Hirlap*, 1842. június 26.

²⁴ *Ferenczi Z.*: Br. Wesselényi – Kossuth I. i. m. 6–7.

²⁵ *Pesti Hirlap*, 1842. szeptember 29., 1843. január 1.

²⁶ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 129. Wesselényi Miklós naplója, 1842. okt. 25–28.

²⁷ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 160. Wesselényi Miklós levélmásolati könyve (a továbbiakban: WM lmk.) Wesselényi Miklós levele Teleki Sándorhoz, 1842. nov. 24.

²⁸ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 160. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Teleki Sándorhoz, 1842. dec. 4.

az *Allgemeine Zeitung*nak, s Wesselényi és Teleki reményt láthatott arra, hogy a herceg közbenjárása révén a lefordított vezércikkek is helyet kaphatnának a lapban.²⁹ Sajnos nincs nyoma annak, hogy együttműködésük megvalósult volna.

A tekintetben, hogy a külföldi közvélemény hiteles képet kaphasson a magyar közéletéről – Wesselényitől függetlenül – az 1843-as esztendő több előremutató eseményt is hozott. Egyfelől Henszlmann Imre szerkesztésében Lipcsében elindult a *Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn* című kiadvány. A periodika nem csupán megfelelt a Wesselényi tervében szereplő célnak, hogy megismertesse a magyar politikai és társadalmi viszonyokat a németajkú közvéleménnyel, hanem első füzetében a Teleki Sándorral folytatott levelezésben körvonalazott feladatot is teljesítette: közreadta a *Pesti Hirlap* válogatott vezércikkeinek német fordítását.³⁰ Másfelől 1843 tavaszán felcilliant a remény arra, hogy az *Allgemeine Zeitung* szerkesztősége lehetőséget ad a magyar álláspont kifejtésére, valamint a válaszdadásra is a magyarországi politikai eseményekről szóló tudósításokkal kapcsolatban. 1843 áprilisától sorra jelentek meg a lapban a magyarországi tudósításokat megcáfoló írások egy fiatal publicista, Lukács Móric tollából.³¹ Lukács 1834-től több alkalommal közölt műfordításokat az *Athenaeum*, a *Társalkodó*, valamint az *Auróra* hasábjain. Esszéket írt az 1840-ben elinduló, csak rövid ideig megjelenő *Budapesti Szemle* számára, s az ott megjelenő második, *Büntetőjogi teoriák* című írása már jelezte a közéleti és jogi témák felé fordulását. A büntetőjog és a börtönviszonyok témája ezt követően is foglalkoztatta, s 1842-ben jelent meg barátjával, Eötvös Józseffel közösen írt *Fogházjavítás* című munkája.³²

Wesselényi Gräfenbergből figyelemmel követte az eseményeket, rendszeresen olvasta, illetve felolvastatta a hazai és a külföldi lapokat,³³ és felfigyelt Lukács munkájára, aki nem csupán az augsburgi lapnak írt, hanem a *Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn*nak is.³⁴ A korábbi lehetőségekhez képest nagy előrelépést jelentett Lukács stabil helyzete az augsburgi szerkesztőségénél, így 1843 júniusában

²⁹ *Gracza Lajos*: Teleki Sándor és a karlista háború. Irodalomtörténeti Közlemények 106. (2002) 3–4. sz. 328–330.

³⁰ *Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn* 1. (1843) 1. Vierteljahrshft 122–207. A periodikáról részletesen lásd *Fried István*: Magyar hírlapi kísérlet Lipcsében. Magyar Könyvszemle 110. (1994) 1. sz. 41–55.

³¹ Lukács Móric *Allgemeine Zeitung*ban megjelent cikkeinek magyar fordításához lásd Lukács Móric munkái II. Összegyűjt. Gyulai Pál. Bp. 1894. 56–363.

³² *Gyulai Pál*: Lukács Móricz életrajza. In: Lukács Móricz munkái I. Összegyűjt. Gyulai Pál. Bp. 1894. XI–XXI.

³³ 1842. december 25-ei, Kossuthnak írt levelében Wesselényi kérdést intézett barátjához a *Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn*nal kapcsolatban, azonban levélmásolati könyvébe sajnos nem másolta be levelét, így nem tudni, pontosan miről érdeklődött barátjánál. *Ferenczi Z.*: Br. Wesselényi – Kossuth I. i. m. 12–13.

³⁴ Cikkeinek magyar fordításához lásd Lukács Móric munkái i. m. 3–52.

Wesselényi megkereste őt. Egyrészt elismerte munkáját és cikkeinek fontosságát, mindemellett – mivel a korábbiakkal ellentétben nem kellett meggyőznie Lukácsot az *Allgemeine Zeitung*ban történő közlés hasznáról – megpróbálta figyelmét a számára fontos témák irányába terelni.³⁵ A fiatal publicistának új lendületet adott az általa nagyra becsült báró elismerése, akinek cikkeit nemcsak jelentős mértékben megkurtította az augsburgi szerkesztőség, hanem többen kritizálták is munkáját.³⁶ Wesselényi továbbra is fenntartotta korábbi taktikáját: ha az *Allgemeine Zeitung* nem hozza le eredeti változatban a Magyarországról érkezett írásokat, akkor más német lapoknak kellene elküldeni azokat az *Allgemeine Zeitung* eljárására történő utalással. A báró úgy vélte, így nem csupán a Gustav Kolb által vezetett sajtóorgánium pártatlanságának illúzióját tudnák eloszlatni, de azt is elérnék, hogy a szerkesztőség teljes terjedelmében közölje a magyar szerzők munkáit. Wesselényi mindazonáltal Lukács helyzetét, az augsburgi szerkesztőséggel ápol kapcsolatát nem akarta feláldozni, s másokra akarta bízni ezt a feladatot.³⁷

A továbblépés, a közvéleményben az *Allgemeine Zeitung*ról alkotott kép megváltoztatása azonban figyelemfelhívást és szervezést igényelt. Miközben Lukács Móric továbbra is közölte cikkeit az *Allgemeine Zeitung* számaiban, Wesselényi 1843 augusztusától az év végéig a *Szózat a' magyar és szláv nemzetiség' ügyében* című könyvének németre fordításában és a német fordítás kiadásában vette igénybe Lukács segítségét.³⁸ Mindemellett nem tett le a külföldi sajtóra vonatkozó elképzeléseinek megvalósításáról, s 1844 márciusában ismét megkereste Kossuthot, immár egy gondolat- és vitaindítónak szánt kész tervvel, hogy közölje azt a *Pesti Hirlap*ban. Wesselényi bevezető érvelése megegyezik az 1842. júniusi levelében foglaltakkal: úgy vélte, a szellemi és a politikai fejlettségi helyzetből fakadó kötelesség, hogy a külföldi közvélemény hiteles képet kapjon a magyar közéleti, társadalmi és gazdasági viszonyokról, s ennek érdekében nagy figyelmet kell fordítani a külföldön megjelenő megtévesztő sajtóhírek megcáfolására és kiigazítására, mivel nagy érdeklődés mutatkozik az európai közvéleményben Magyarország iránt. A báró elismerte, hogy vannak néhányan, akik hasznos munkájukkal azon igyekeztek, hogy tisztázzák az *Allgemeine Zeitung* levelezői által közölt hamis információkat, azonban az egyéni kísérleteket nem tartotta elég hatékonynak. Javaslatát az egyesületi keretek között megszervezett közösségi munka erejére épített, s ettől remélte a

³⁵ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 161. WM Imk. Wesselényi Miklós levele Lukács Mórichoz, 1843. jún. 26.

³⁶ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 144. Lukács Móric levele Wesselényi Miklósnak, 1843. júl. 4.

³⁷ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 161. WM Imk. Wesselényi Miklós levele Lukács Mórincnak, 1843. júl. 24.

³⁸ *Trócsányi Zs.*: Wesselényi i. m. 469.

hatékony fellépést az augsburgi lap ellen. De nemcsak hatékonyabb, hanem szélesebb spektrumú fellépést is várt a közösségtől. Tervezete szerint a munkában résztvevők nem csupán bizonyos írások, hanem az *Allgemeine Zeitung*ban megjelent valamennyi magyar vonatkozású cikk hitelességéről nyilatkozatot küldtek volna a szerkesztőségnek, s a téves adatok kiigazítására rövid cikkeket írtak volna. Emellett a munkatársak rendszeresen tudósításokat írtak volna azokról a társadalmi, politikai és gazdasági hírekről, amelyek érdekelhetik a külföldi olvasóközönséget. Végül felelevenítette korábbi taktikai elképzelését: azokat az írásokat, amelyek közlésétől az augsburgi szerkesztőség esetleg eltekint, a legnépszerűbb külföldi lapokban szerette volna publikálni. Terve az volt, hogy kezdetként a felsorolt teendőkről mind az *Allgemeine Zeitung*, mind pedig a legolvasottabb német, francia és angol lapok szerkesztőségei számára az egyesület egy nyilatkozatot küld.

Amíg korábban céljai eléréséhez csupán egyéni kezdeményezésekben és együttműködésekben gondolkodott, a felvázolt tervzetben már a szervező Wesselényivel találkozhatunk. A báró ugyanis az egyesületi hierarchiát a feladatok rendszerezésére és felosztására használta fel, felvázolva a létrehozandó egyesület alapszabályának körvonalait is, de az egyes feladatkörök kötelezettségeit nem határozta meg egyértelműen. Az elnök feladat- és jogköreit nem tisztázta, csupán a választmány teendőit fejtette ki, azonban erről is csak általánosságban fogalmazott. Úgy fest tehát, hogy az érdemi feladatokat – a külföldi sajtóorgánumok folyamatos figyelemmel kísérését, a cikkek megírását, valamint a külföldi szerkesztőségekkel való kapcsolattartást – a választmány tagjaira bízta volna, akik tevékenységükről az évente egy vagy két alkalommal tartandó közgyűlésen adtak volna számot. Az egyesület tagjainak – felhívása nyomán 50-60 magyarországi és erdélyi támogatóval számolt – nemcsak a működés anyagi feltételeinek megteremtésében, az évi három forint tagdíj befizetésében szánt szerepet, hanem az egyesület presztízsének növelésében is, hiszen minél több arisztokratát igyekezett megnyerni a kezdeményezésnek. A politikai nézetekből fakadó konfliktusok elkerülése érdekében Wesselényi úgy vélte, hogy munkája során az egyesület kerülje a kormány kritizálását, olyan cikket ne publikáljanak, amely megosztaná a tagságot, illetve lehetőséget kívánt biztosítani arra, hogy adott esetben az egyesület tagjai kinyilváníthassák egyet nem értésüket a választmány felé. Kossuthnak írt leveléhez mellékelte azoknak a névsorát, akiktől támogatást remélt, közöttük a pozsonyi alsó- és felsőtábla tagjaival, a pesti hírlapi és szépirodalmi élet neves képviselőivel, valamint az erdélyi liberális nemesség tagjaival. A 178 személyt tartalmazó névjegyzékben többek között olyan neves személyek kaptak helyet, mint Batthyány Lajos, Dessewffy Emil, Széchenyi István, Teleki

László, Szentkirályi Móric, Szemere Bertalan, Bajza József, Fáy András, valamint Vörösmarty Mihály.³⁹

Kossuth révén az egyesületről szóló felhívás megjelent a *Pesti Hirlap*ban, s nem sokkal később Wesselényi elküldte az aláírási ívet a kolozsvári ellenzék tagjának, Weér Farkasnak azzal a kéréssel, hogy Kolozsváron, Nagyenyeden és Marosvásárhelyen juttassa el annak a 38 erdélyinek, akiről úgy gondolta, támogatnák kezdeményezését.⁴⁰ Weér azonban nem tett eleget kérésének, mivel az erdélyi opposíció vezetői úgy vélték, az erdélyiek meggyőzéséhez először a magyarországi támogatók megszerzésére van szükség.⁴¹ Wesselényi egyesületi kezdeményezése azonban nem talált pártolókra, ugyanis sem a *Pesti Hirlap* hasábjain, sem levelezésében nincs nyoma annak, hogy visszhangot kapott volna felhívása, s ő sem próbálta meg népszerűsíteni elképzelését. Bár 1844 decemberében Lukács Móricnak még azt írta, továbbra is hasznosnak találná az egyesület létrehozását,⁴² 1845 januárjának végén már belátta, hogy tervezete nem véletlenül nem talált pártfogókra: „Lehet ’s hiszem is, hogy a’ mit a’ külföldi lapokba iktatandó feleletekre ’s nyilatkozatokra nézve javalltam, nem ment gyenge, sőt talán hibás oldalaktól is. Azon hevenyészett tervnek célja inkább csak más ’s remélhetőleg jobban kifejlendő eszmék ébresztése volt, ’s hogy ez nem éretett el, azt nagyon fájjalom.”⁴³

Az egyesületi felhívás kudarca nyomán Wesselényi visszatért korábbi stratégiájához, az egyéni együttműködéshez. Lukács Móric továbbra is publikált az *Allgemeine Zeitung*ban, Wesselényi pedig nem csupán biztatásával igyekezett segíteni munkáját, hanem alkalmanként a számára szükséges adatokkal is.⁴⁴ Lukács révén 1845. május végén, pesti látogatása alkalmával került a látóterébe potenciális új munkatársként Pulszky Ferenc. Míg Lukács és Wesselényi 1843 tavaszát megelőzően nem álltak kapcsolatban egymással, addig Pulszkyval való ismerettségének már voltak előzményei. Első találkozásukra 1835. március 28-án került sor,⁴⁵ azonban nincs nyoma későbbi kapcsolatuknak. 1845 májusában Lukács

³⁹ B. Wesselényi Miklós kiadatlan levelei Kossuth Lajoshoz. Második közlemény. Kiadja Ferenczi Zoltán. Történelmi Tár Új folyam 4. (1903) 161–166.

⁴⁰ *Pesti Hirlap*, 1844. április 18. ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 162. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Weér Farkasnak, 1844. ápr. 24.

⁴¹ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 155. Weér Farkas levele Wesselényi Miklósnak, 1844. máj. 6.

⁴² ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 162. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Lukács Móricnak, 1844. dec. 7.

⁴³ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 163. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Lukács Móricnak, 1845. jan. 23.

⁴⁴ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 164. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Lukács Móricnak, 1845. júl. 20.

⁴⁵ *Pulszky Ferenc*. Életem és korom I. Bp. 1884. 73–75. Amíg Pulszky emlékirataiban idézi találkozásuk napján írt naplóbejegyzését, Wesselényi naplójában nem tesz említést Pulszky nála tett látogatásáról.

pesti beszélgetéseik során ajánlotta Wesselényi figyelmébe Pulszkyt, aki már korábban is tevékenyen kivette a részét az *Allgemeine Zeitung* félvezető tudósításai és cikkei elleni munkából. Pulszky segítségével reménykedve Wesselényi új ötlettel állt elő, s a külföldi közvélemény megnyerésére irányuló törekvéseit a hírlapok mellett a röpiratokra is ki akarta terjeszteni. Javaslatára szerint szükség lenne egy olyan külföldön kiadott munkára, amely hitelesen összefoglalja az 1825 óta eltelt időszak magyar közéleti eseményeit, továbbá – az egyesület tervezetében megjelenő, a megosztottság elkerülését szolgáló ponttal ellentétben – kifejezetten a bécsi kormány törvénysértéseire koncentrálna.⁴⁶ Pulszkytól azonban nem kapott választ felvetésére, s időközben Lukács Móric kapcsolata is megromlott az augsburgi szerkesztőséggel, amely 1845 őszétől nem közölte cikkeit.⁴⁷

Lukács kulcspozíciójának és az augsburgi lapban történő válaszadás lehetőségének elvesztése miatt Wesselényi ismét megkezdte szervező munkáját annak érdekében, hogy többen közösen írjanak tudósításokat a legolvasottabb külföldi lapokba. Megfogadta Lukács javaslatát, aki felhívta a figyelmét arra, hogy a külföldi lapokkal történő kapcsolattartáshoz és a cikkek megírásához bizonyos anyagi háttérre is szükség van, s azt javasolta neki, a pénzügyi szükségletek megteremtése érdekében keresse meg Batthyány Lajost és Batthyány Kázmért.⁴⁸ Wesselényi a sajtócikkek mellett továbbra is fenntartotta a röpiratokra vonatkozó javaslatát, és Lukácsot, Pulszkyt, valamint barátai közül a két Batthyány mellett Kossuthot, az ekkor Batthyány Kázmér gazdasági ügyeinek intézőjeként tevékenykedő Nagy Károlyt, továbbá Teleki Lászlót és az 1843–1844. évi pozsonyi országgyűlés tolnai követét, Bezerédj Istvánt kereste meg kezdeményezésével.⁴⁹ A báró javaslatát az ellenzéki tanácskozásokon is szóba került, s ugyan nem vetették el a tervet, a megvalósíthatóság szempontjából nem találták eléggé kidolgozottnak.⁵⁰ Az 1846. június 6-i ellenzéki tanácskozáson ismét napirendre került a külföldi sajtónak írandó tudósítások kérdése, amelyet ekkor már nemcsak támogattak a

⁴⁶ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 164. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Pulszky Ferenchez, 1845. júl. 31.

⁴⁷ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 144. Lukács Móric levele Wesselényi Miklósnak, 1846. jan. 1. Lukács hiába intézett több levelet is a szerkesztőséghez, hogy megtudja mellőzésének okát, kérdéseire nem kapott választ.

⁴⁸ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 144. Lukács Móric levele Wesselényi Miklósnak, 1846. jan. 1.

⁴⁹ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 165. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Batthyány Kázmérnak, Batthyány Lajosnak és Nagy Károlynak, 1846. jan. 31.; Lukács Móricnak, 1846. febr. 2., 1846. márc. 3.; Pulszky Ferencnek, Teleki Lászlónak és Bezerédj Istvánnak, 1846. márc. 5. *Ferenczi Z.*: B. Wesselényi – Kossuth II. i. m. 195.; B. Wesselényi Miklós kiadatlan levelei Kossuth Lajoshoz. Harmadik közlemény. Kiadja Ferenczi Zoltán. *Történelmi Tár Új folyam* 4. (1903) 322–323.

⁵⁰ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 141. Kossuth Lajos levele Wesselényi Miklósnak, 1846. febr. 13. Ferenczi Zoltán Kossuth és Wesselényi levelezését közreadó forrásközléseiben ez a levél nem szerepel. ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 133. Bezerédj István levele Wesselényi Miklósnak, 1846. febr. 17.

résztvevők, de lépéseket is tettek a megvalósítás érdekében. Batthyány Lajos elnöklete alatt létrehoztak egy bel- és külföldi „sajtómegjelenésekért” felelős bizottságot, továbbá a szükséges tőkét is sikerült összegyűjteniük. Munkájukhoz Wesselényi tanácsait és támogatását kérték, elsősorban az erdélyi támogatók összegyűjtésében.⁵¹ Az ellenzéki bizottság létrejöttével Wesselényi felhívásai elérték céljukat, s 1846 júniusát követően nem találkozunk levelezésében a korábbiakhoz hasonló publicisztikai tevékenységre vonatkozó tervekkel, kezdeményezésekkel, figyelemfelkeltő megkeresésekkel. A külföldi közvélemény megnyerése ezt követően is fontos volt Wesselényi számára. Ennek jegyében ajánlotta barátai figyelmébe Auguste de Gerando ekkor még csak készülő, *De l'esprit public en Hongrie depuis la révolution française* című munkáját, s arra kérte őket, hogy adatokkal segítsék a francia szerzőt.⁵² Ugyanezt a célt szolgálta az a végül sikerrel járt terve is, hogy az 1847–48. évi pozsonyi diéta fogadja el John Pagetnek, a *Hungary and Transylvania* című, 1839-ben megjelent útleírás szerzőjének honosítási kérelmét.⁵³

Bár egészségi állapota, valamint az aktív politikai tevékenységből való kiszorulása miatt eredetileg nem kívánt szerepet vállalni a külföldi publicisztikai munkában, személyes érintettsége miatt 1846 márciusában mégis tollat ragadott az *Allgemeine Zeitung*ban megjelent félrevezető és téves információk kiigazítására. Lukács Mórictól értesült arról, hogy az augsburgi lap 53. számában *Ueberschau der ungarischen Verhältnisse* címmel megjelent egy írás, amely kormánypártiként mutatja be őt az olvasóknak.⁵⁴ Lukács arra biztatta a bárót, hogy írja meg válaszát az *Allgemeine Zeitung*nak, mivel úgy vélte, a báró ismertsége miatt van rá esély, hogy a szerkesztőség közli írását.⁵⁵ Wesselényi 1846. március 25-én kapta meg a cikket közlő lapszámot, s másnapra már el is készült válaszával, bár azt nem saját maga, hanem a névtelen szerző cikkében megemlített barátai, valamint az

⁵¹ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 144. Lukács Móric levele Wesselényi Miklósnak, 1846. jún. 15. *Molnár András*: Viam meam persequor. Batthyány Lajos gróf útja a miniszterelnökségig. Bp. 2007. 228–229. Az ellenzéki értekezletről szóló titkosrendőri jelentést lásd Kossuth Lajos az utolsó rendi országgyűlésen 1847/48 (Kossuth Lajos Összes Munkái XI.). S. a. r., bev. Barta István. Bp. 1951. 88–91.

⁵² ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 138. August de Gerando levele Wesselényi Miklóshoz, 1847. febr. 6.; ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 166. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Bártfay Lászlóhoz, Kemény Zsigmondhoz és Lukács Móricához, 1847. máj. 10. Újabberről lásd *Szilágyi Márton*: Adalék Kazinczy Fogságom naplója című művének utóéletéhez. Irodalomtörténeti Közlemények 122. (2018) 4. sz. 508–514., különösen: 511.

⁵³ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 166. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Wenckheim Bélának és Kubinyi Ferencnek, 1847. április 5. *Cs. Lingvaj Klára*: John Paget és műve. In: *John Paget*: Magyarország és Erdély. Napló. S. a. r., bev., jegyz. Cs. Lingvaj Klára. Kolozsvár 2011. 14.

⁵⁴ *Allgemeine Zeitung*, 1846. február 22.

⁵⁵ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 144. Lukács Móric levele Wesselényi Miklósnak, 1846. márc. 14.

ellenzék védelmében írta meg.⁵⁶ Az aktív politikai tevékenységtől való sokéves távolmaradása indokolhatta óvatosságát és bizonytalanságát cikke publikálásával kapcsolatban, ezért azt Deák Ferencnek és Lukácsnak is elküldte azzal a kérelemmel, hogy nézzék azt át és írják meg neki véleményüket, valamint azt is: milyen hatást gyakorolhat az írás a magyarországi ellenzék külföldi megítélésére?⁵⁷ Mindkettejük jóváhagyását követően Lukács 1846. április 14-én elküldte a kéziratot Wesselényi kísérelőlevelével együtt az augsburgi szerkesztőségnek.⁵⁸

A cikk felütésében a báró deklaráta, hogy a névtelen tudósító állításával ellentétben most is – ahogy harminc éve változatlanul – az ellenzék tagjának tartja magát. Bár leszögezte, hogy a szerző nem ismeri sem az ellenzék cikkben megemlített tagjait, sem a magyarországi viszonyokat, több mint tíz évvel korábbi, kéziratban maradt válaszával ellentétben ez alkalommal nem részletekbe menően cáfolta meg a tévedéseket, hanem kihasználta a lehetőséget arra, hogy megismertesse a külfölddel a magyar ellenzék céljait, s ezen keresztül világitott rá az oppozícióval kapcsolatos általános tévedésekre. Amíg az *Allgemeine Zeitung*ban megjelent cikk a radikális és az anarchista jelzőkkel illette az ellenzéket, addig Wesselényi rávilágított a politikai jelzők szubjektív mivoltára. Mint kifejtette, inkább konzervatívnak lehetne nevezni a magyar oppozíciót, amely mindig az alkotmányt és a nemzetet kívánta megőrizni, s amely felismerte, hogy Magyarországnak csak a Habsburg Birodalom részeként lehet jövője és lehetősége a fejlődésre. Az ellenzék reformjavaslatait úgy mutatta be, mint szükséges teendőt a meglévő intézmények fenntartásra érdekében. „Ki őrzi meg a házat, az, aki a sérült részeket kidobja, és jobbal pótolja, vagy az, aki a megrongáltat és a rosszat, amitől az kárt szenved és összedől, megőrzi?” – tette fel a kérdést Wesselényi érvei illusztrálására.⁵⁹

Wesselényi nyilatkozatára két válaszcikk is megjelent az *Allgemeine Zeitung* hasábjain „néhány igazi konzervatív” aláírással,⁶⁰ ő azonban nem kívánt ezekre felelni.⁶¹ Ehelyett – ahogy cikke zárásában is jelezte – az 1845. decemberi bihari gyűlé-

⁵⁶ B. Wesselényi Miklós levelei Deák Ferenchez. Második közlemény. Kiadja Ferenczi Zoltán. Történelmi Tár Új folyam 5. (1904) 323.

⁵⁷ Ferenczi Z.: B. Wesselényi levelei Deák Ferenchez i. m. 323–324.; ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 165. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Lukács Móricnak, 1846. márc. 26.

⁵⁸ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 144. Lukács Móric levele Wesselényi Miklósnak, 1846. ápr. 14.; Deák Ferenc emlékezete II. Levelek (1822–1875). Összegyűjt., jegyz. Váczy János. Bp. 1890. 174–176.

⁵⁹ Allgemeine Zeitung, 1846. április 22. A cikk magyarul is megjelent: Jelenkor, 1846. május 3.; B. Wesselényi Miklós nyilatkozata a magyar ellenzékéről s ezei saját viszonyáról (az Allg. Zeitungból). Erdélyi Híradó, 1846. május 4.; Jelenkor, 1846. május 3. A Pesti Hírlap nem közölte a nyilatkozatot, de kifejezte egyetértését az abban foglaltakkal. Pesti Hírlap, 1846. május 14. A német nyelvű cikk kézírata: ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 130a. Wesselényi Miklós „Zöld könyve” 142–148.

⁶⁰ Die conservative Opposition I. Allgemeine Zeitung, 1846. máj. 5.; Die Conservative Opposition II. Allgemeine Zeitung, 1846. máj. 24.

⁶¹ Ferenczi Z.: B. Wesselényi Miklós levelei Deák Ferenchez i. m. 324.

sen történeteket szerette volna hitelesen bemutatni.⁶² Az események pontos közlése érdekében barátjától, a közgyűlésen résztvevő korábbi bihari alispántól, Beöthy Ödöntől kért információkat a történekről, illetve a tanácsát kérte, mire helyezzen cikkében nagyobb hangsúlyt.⁶³ Emellett egy másik forrást is felhasznált, az 1846 áprilisától Zsibón időző Kemény Zsigmond kéziratát, amelyet Kemény a rendelkezésére bocsátott.⁶⁴ A Beöthyvel folytatott időigényes egyeztetéseket követően 1846 júniusára készült el a cikk végleges változata, amelyet Lukács Móric segítségével juttatott el az augsburgi szerkesztőségnek.⁶⁵ Wesselényi cikkében 1845 júniusától mutatta be a Bihar vármegyei közgyűlések előzményeit és a vármegyei tisztújítás során elkövetett törvénytelenégeket, megteremtve ezzel a decemberi közgyűlés kontextusát. Ezt követően helyszíni tudósításhoz hasonló stílusban részletesen ismertette a december 15. és 18. közötti eseményeket. Írása végére tartogatta kritikus megjegyzéseit, nem csupán az *Ueberschau der ungarischen Verhältnisse* című cikk szerzőjének, hanem Tisza Lajos bihari adminisztrátornak⁶⁶ és a konzervatívoknak is címezve: „Az elmondottakból világosan kiderül, hogy Bihar vármegyében is annak adminisztrátora magát konzervatívnak nevező pártjával együtt semmit sem konzervált, legfeljebb a rendetlenséget és a gyűlöletet.”⁶⁷

⁶² Tisza Lajos, Bihar vármegye adminisztrátora a törvényhatóság 1845. június 23-án kezdődő tisztújításán az ellenzékiet kiszorítva a jelöltek listáját nem a közgyűlés szavazatai alapján, hanem az általa kijelölt hívei közül maga állította össze. A bihari opposzió feliratot intézett a Helytartótanácshoz a sérelem orvoslása érdekében, a Helytartótanács azonban további tárgyalásra visszaküldte azt a vármegyének. Az 1845. december 15-én kezdődő közgyűlésen az adminisztrátor ellehetetlenítette az ellenzékiek felszólalási kísérleteit és a sérelmek megvitatását. December 18-án fegyveres hajdúk oszlatták szét a közgyűlés ellenzéki résztvevőit, akik közül többeket súlyosan megsebesítettek. Lásd *Horváth Mihály: 25 év Magyarország történelméből 1823-tól 1848-ig. Második kötet. Genf 1864. 327–331.*

⁶³ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 165. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Beöthy Ödönhöz, 1846. máj. 7., 1846. máj. 31., 1846. jún. 8.; ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 133. Beöthy Ödön levele Wesselényi Miklósnak, 1846. máj. 20., 1846. jún. 13.

⁶⁴ *Balogh Elemér: Kemény Zsigmond választójogi nézetei a reformkorban. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, 49. (1996) 1–48. sz. 83. Kemény Zsigmondnak a Wesselényi-levéltárban fennmaradt kéziratát közli Ferenczi Zoltán: A Biharmegyei 1845. december 15-iki gyűlés leírása. Budapesti Szemle 116. kötet (1903) 322. sz. 127–141.*

⁶⁵ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 165. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Lukács Móricnak, 1846. jún. 29.

⁶⁶ Tisza Lajos 1825-től aljegyzőként, majd 1831-től alispánként vett részt Bihar vármegye közeletében. Az 1832–1836. évi pozsonyi diéta megnyitásától 1833 tavaszáig törvényhatósága ellenzéki követelektént volt jelen az országgyűlésen. 1837-ben a bihari konzervatívok támogatásával választották újra alispánnak, majd 1841-ben Bihar vármegye adminisztrátorává nevezték ki. 1848-ban lemondott hivataláról. Politikai pályájához részletesen lásd *Petró Leonárd: Tisza Lajos, a bihari adminisztrátor. In: Bihar Diéta VI–VII. Szerk. Kolozsvári István – Török Péter. Berettyóújfalú 2010. 59–75.*

⁶⁷ *Ueber der Gräuelseenen des 18 Decembers v. J. im Versammlungsaaale des Biharer Comitats und deren Urheber. Allgemeine Zeitung, 1846. július 29. A cikk kézírata: ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 130a. Wesselényi Miklós „Zöld könyve” 173–181.*

Bár Tisza Lajos az augsburgi sajtóorgánumban válaszolt Wesselényi írására,⁶⁸ Wesselényi erre a cikkekre sem kívánt reagálni.⁶⁹ Az 1846–1847. évi erdélyi országgyűlés viszont új témát szolgáltatott neki: az erdélyi úrbér kérdését. 1847 áprilisának közepére készült el *Der Landtag in Siebenbürgen, oder die urbarial-Verhältnisse in Siebenbürgen* című kéziratával, amely az *Allgemeine Zeitung* hasábjain megjelent, jobbágykérdésről szóló cikkekre válaszol, és amelyet a korábbiakhoz hasonlóan Lukács Móric küldött el a szerkesztőségnek.⁷⁰ Wesselényi a „Von der Eipel” megjelöléssel közölt írás szerzőjében egyik barátjára ismert – hogy kire, nem tudni –, s alapvetően egyet is értett a cikk tartalmával, azonban arra a megjegyzésre, miszerint az erdélyi országgyűlés két pártja szándékosan halogatta a döntést az urbárium ügyében, úgy érezte, válaszolnia kell. Cikkében felvázolta az erdélyi úrbérrendezési kísérletek történetét, kezdve az 1790–1791. évi erdélyi diéta úrbéri bizottságának munkálataival, majd az 1819. évi úrbérrendezési kísérlettel, egészen az 1847. évi erdélyi diétára benyújtott úrbéri tervezet létrejöttéig, majd rátért az 1846–1847. évi erdélyi országgyűlés úrbértervezetet érintő tárgyalásainak menetére.⁷¹ Annak ellenére azonban, hogy első, 1847 áprilisában írt cikkével kapcsolatban azt az ígéretet kapta a szerkesztőségtől, hogy munkáit közölni fogják, az *Allgemeine Zeitung* nem hozta le írását, és magyarázatot sem kapott tőlük hónapokon keresztül.⁷² 1847 októberében levélben kereste meg a szerkesztőséget, hogy megtudja, miért nem közölték írását, miközben az elmúlt hónapokban az erdélyi diétáról más szerzőktől közöltek cikkeket.⁷³ Lukács közbenjárásával sikerült kicsikarni a választ a szerkesztőségtől, miszerint megfeledkeztek a báró kéziratáról.⁷⁴ Mivel Pulszky Ferenc cikkeit az augsburgi lap nem utasította el, Wesselényi az ő közbenjárást kérte annak érdekében, hogy a szerkesztőség közölje írását, próbálkozása azonban sikertelen maradt.⁷⁵

⁶⁸ Erklärung des Biharer Comitats-Administrators v. Tisza in Bezug auf Baron Wesselényi's Darstellung der Biharer Vorfälle am 18 December v. J. in der Beilage zur Allg. Zeitung vom 29 Julius 1846. *Allgemeine Zeitung*, 1846. augusztus 29.

⁶⁹ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 165. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Beöthy Ödönnek, 1846. nov. 1.

⁷⁰ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 166. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Lukács Móricnak, 1847. ápr. 15. *Allgemeine Zeitung*, 1847. február 7.

⁷¹ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 130a. Wesselényi Miklós „Zöld könyve”. A kézirat olyan mértékben megrongálódott, hogy a cikk második fele, amely az 1846–47. évi erdélyi országgyűlés urbáriummal kapcsolatos tárgyalásait taglalja, teljesen olvashatatlaná vált.

⁷² ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 166. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Lukács Móricnak, 1847. júl. 29.

⁷³ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 166. Wesselényi Miklós levele az *Allgemeine Zeitung* szerkesztőségének, 1847. okt. 16.

⁷⁴ *K. Papp Miklós*: Lukács Móric levele Br. Wesselényi Miklóshoz. *Történeti Lapok* 2. (1875) 45. sz. 718–719.

⁷⁵ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 166. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Pulszky Ferenchez, 1847. dec. 27.

Egy feledésbe merült röpirat

Az 1848. márciusi események lehetőséget adtak Wesselényinek arra, hogy kitörjön a „polgári halott” szerepköréből, és ismét személyesen vegyen részt a nagypolitika formálásában, egyfelől az utolsó rendi diétán, majd pedig az első népképviselői országgyűlésen, másfelől Erdélyben a Partium visszacsatolásáért felelős miniszteri biztосként, valamint Közép-Szolnok vármegye főispánjaként. Szeptember 28-án, Franz Philipp von Lamberg erőszakos halálának hírére úgy döntött, hogy családjával elhagyja az országot és Gräfenbergbe távozik.⁷⁶

Amíg korábbi gräfenbergi kúrája alatt levelezés útján kapcsolatban tudott maradni barátaival, továbbá a magyar sajtóorgánumok is eljutottak hozzá, 1848 őszétől elzárta magát a felső-sziléziai gyógyintézetben. Az általa és a neki írt levelek nem értek el a címzetthez, a magyarországi és erdélyi hírlapok nem jutottak el hozzá, így sem a hozzá közel állókról, sem az eseményekről nem rendelkezett hiteles információkkal. Egyedül a bécsi lapokat tudta beszerezni, amelyeket olvasva azzal szembesült, hogy megtévesztő hírek jelennek meg a magyarországi és az erdélyi eseményekről. Rossz tapasztalatai miatt felelevenítette a külföldi lapokba írandó tudósítások gondolatát, s Bezerédj Istvánt kereste meg annak érdekében, hogy rábírja, másokkal közösen írjon részletes beszámolókat – akár a sajtóorgánumoknak, akár röpirat formájában – a március óta lezajlott eseményekről.⁷⁷ Bezerédjtől azonban nem kapott visszajelzést, így magára vállalta a feladatot, és 1848. december 19-ére elkészült egy cikkel, amely azokat az 1848. március és augusztus közötti magyarországi és erdélyi politikai eseményeket mutatta be, amelyeknek még Wesselényi is a részese volt.⁷⁸ Cikkét az augsburgi lap nem közölte, ezért a báró arra kérte őket, küldjék vissza neki írását, amennyiben a későbbiekben sem kívánják azt közreadni.⁷⁹

Az *Allgemeine Zeitung* szerkesztőségéhez intézett kérése arra enged következtetni, hogy egy másik munkájában akarta felhasználni a cikk tartalmát – Wesselényi ugyanis nem csupán a cikkírói feladatot vállalta magára, hanem a röpiratíróit is. Gál István irodalomtörténész 1942-ben megjelent Wesselényi-életrajzában röviden kitért a báró *Die Ursache und der Zweck des Kampfes in Ungarn* című munkájára, s Trócsányi Zsolt is megemlítette azt – kiterjedt kutatásait ismeretterjesztő

⁷⁶ Wesselényi 1848-as tevékenységéhez részletesen lásd *Trócsányi Zs.*: Wesselényi i. m. 523–551.

⁷⁷ A Kelemennek és a Bezerédjnek írt leveleket közli *Kardos Samu*: Wesselényi Miklós élete és munkái II. Bp. 1905. 378–383.

⁷⁸ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 168. WM Imk. Wesselényi Miklós levele az *Allgemeine Zeitung* szerkesztőségének, 1848. dec. 19. A cikk kézírata nem maradt fenn sem a levélmásolati könyvben, sem Wesselényi kézíratai között.

⁷⁹ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 168. WM Imk. Wesselényi Miklós levele az *Allgemeine Zeitung* szerkesztőségének, 1849. jan. 5.

stílusban összefoglaló – könyvében, napjainkra azonban Wesselényinek ez a munkája feledésbe merült.⁸⁰

A röpirat megírásának fázisairól a fennmaradt forrásokban nem található semmilyen adat. A tartalomból ítélve egyes részei 1849. március 4-ét, az oktrojált alkotmány kiadását követően készültek el, de elképzelhető, hogy az áprilisi törvényeket bemutató szakaszon már korábban, akár 1848 decemberétől dolgozhatott – ekkor ugyanis már tervbe vette a röpirat megírását, és ötletét megemlítette az ismeretségi körébe tartozó neissei könyvnyomdásznak, Müllernek.⁸¹ 1849 májusára elkészült röpiratával, és megkereste Müllert, vállalná-e a kiadást.⁸² Annak ellenére, hogy Wesselényi gyorsan felmérte a kiadás költségeit, s több alkalommal is elküldte ajánlatát Müllernek, leveleire nem kapott választ.⁸³ 1849 júniusában juttatta el a kéziratot a nyomdásznak azzal a kéréssel, hogy a szerző nevét ne tüntesse fel a röpiraton, legfeljebb annyit jelezzen a mű elején, hogy az író „épp oly kevésbé a barátja a forradalmi anarchiának vagy a véres és mindent leromboló republikanizmusnak, mint ahogy esküdt ellensége az abszolutizmusnak”.⁸⁴ Bár Müller fürdőkúrája miatt hosszú hetekig távol volt, végül 1849. október elejére elkészült a röpirat kinyomtatásával.⁸⁵

Hiába esik sok szó gyakran Magyarországról és Erdélyről az utóbbi időben, a legtöbben mégsem rendelkeznek kellő ismeretekkel róluk – szögezi le Wesselényi röpirata felütésében. A 60 oldalas mű tematikai merítése bőséges, megtalálható benne minden olyan téma, amely Wesselényi korábbi felhívásaiban, valamint 1848 végén Bezerédj Istvánnak írt leveleiben megjelent. A szerző nem csupán az áprilisi törvények létrejöttének folyamatával, valamint azok tartalmával, hanem a megelőző néhány év politikai tendenciáival, továbbá a társadalmi viszonyokkal is szeretne volna megismertetni olvasóit. Az előzmények bemutatása során áttekintő képet adott az 1844 óta egyre csak szaporodó sérelmekről – például az adminisztrációs rendszer kiépítéséről, a partiumi vármegyékkel kapcsolatos törvénysértésekről, a cenzúra szigorodásáról –, majd rátért az 1847–1848. évi pozsonyi

⁸⁰ *Gál István*: Wesselényi Miklós. Kolozsvár 1942. 36–38.; *Trócsányi Zsolt*: Wesselényi Miklós és világa. Bp. 1970. 252. Wesselényi röpirata a Magyar történeti bibliográfiában is szerepel, kiadási idejét tévesen 1848-ra datálták. Lásd Magyar történeti bibliográfia, 1825–1867. III. Szerk. a Történettudományi Intézet munkaközössége I. Tóth Zoltán vezetésével. Bp. 1950. 71.

⁸¹ A neissei nyomdász keresztnéve ismeretlen.

⁸² ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 169. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Müllernek, 1849. máj. 10.

⁸³ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 169. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Müllernek, 1849. máj. 17., máj. 20., máj. 27., jún. 4. Wesselényi leveleiben 200 példány kiadási költségeiről tett említést, minden bizonnyal végül ennyi példányban jelent meg a mű. Egyetlen példány maradt fenn a magyarországi közgyűjteményekben, ezt az Egyetemi Könyvtár Kézirat- és Ritkaságtára őrzi a Gb 1641 jelzet alatt.

⁸⁴ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 169. WM lmk. Wesselényi Miklós levele Müllernek, 1849. jún. 6.

⁸⁵ ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 145. Müller levele Wesselényi Miklósnak, 1849. szept. 12.; ANR DJC fond nr. 250, crt. nr. 169. Wesselényi Miklós levele Müllernek, 1849. okt. 1.

diéta eseményeire, s felvázolta a külföldi olvasóknak a magyar országgyűlés működési mechanizmusát, valamint Kossuth 1848. március 3-ai beszédének tartalmát.⁸⁶ Ezen a ponton megszakította az addigi kronologikus szerkesztési elvet, és az érvelésre, az áprilisi törvények védelmére helyezte a hangsúlyt. Saját emlékei felhasználásával festette le az uralkodó Pozsonyba érkezésének ünnepélyes és örömteli hangulatát – ebben a vak Wesselényi számára hallható hatások, az emberek éljenzései dominálnak –, amely örömet az uralkodói család is osztotta. Az atmoszféra ábrázolásának a célja az volt, hogy Wesselényi az uralkodó fogadtatásával, valamint a törvények szentesítésének ünnepélyességével cáfolja meg azt az okfejtést, miszerint V. Ferdinánd kényszer alatt, saját akarata ellenére szentesítette az áprilisi törvényeket, s ebből következően azok nem lennének érvényesek. Wesselényi ezzel meg is válaszolja röpirata címének első részét: a magyarok elfogadták a törvényes úton hozott jogszabályokat, elismerték volna uralkodójukat, ha ő elfogadta és megtartotta volna a törvényeket. Így viszont nem maradt más út, mint a fegyveres önvédelem. Bár továbbra is úgy vélte, a törvények biztosabb megoldást jelentenek, mint a fegyverek, nagy változás figyelhető meg nézeteiben Gräfenbergbe távozása előtt elmondott utolsó beszédéhez képest, amelyben elutasította a fegyveres önvédelem lehetőségét.⁸⁷ Wesselényi nem tartózkodott az éles, kemény mondatok leírásától sem. Korábbi, az ellenzékéről szóló cikkéhez és a konzervatív jelzőről szóló okfejtéséhez hasonlóan az alapoktól, a fogalmak definiálásától kiindulva érvelt a lázadó jelző kapcsán, és válaszolt arra a kérdésre, hogy kik a rebellisek: „nem azok, akik alkotmányukat és törvényeiket védik, habár fegyverrel a kezükben, mivel arra kényszerültek; hanem azok, akik a törvényeket és az alkotmányt karddal és erővel megtámadják, még ha az állam kormányrúdját tartanak is a kezükben, vagy korona lenne a fejükön.”⁸⁸

Az ellenérvek cáfolatát követően tért ki arra a kérdésre, miért volt szükség az áprilisi törvényekre. 1846 áprilisában megjelent, az ellenzéket védelmébe vevő cikkével itt is hasonlóság fedezhető fel: a korszellem és a fejlődés következtében fejleszteni kellett az alkotmányt. Wesselényi hosszú érvelésben igyekezett bebizonyítani, hogy az áprilisi törvényekben megjelenő elemek – a felelős kormány, a népképviselői rendszer, a törvény előtti egyenlőség, a jobbágyfelszabadítás, valamint a szabad sajtó – nem idegenek a magyar jogrendtől, és előzményeik már évszázadokkal ezelőtt jelen voltak.⁸⁹ Az áprilisi törvényeket öt tematikus csoportra osztva – az alkotmányos önállóságot, az ország egységét, a törvény előtti

⁸⁶ *Miklós Wesselényi*: Die Ursache und der Zweck des Kampfes in Ungarn. H. é. n. 1–13.

⁸⁷ *Trócsányi Zs.*: Wesselényi i. m. 547–549.

⁸⁸ *Wesselényi, M.*: Die Ursache i. m. 14–20.

⁸⁹ Uo. 21–29. Wesselényi hasonló érvelést alkalmaz Balítéletekről című művében is, amelyet ott arra használ fel, hogy bebizonyítsa az alkotmány egyes elemeinek – például a személyi szabadságjogok, az

egyenlőséget, az erkölcsi és az intellektuális fejlődést, valamint az ország anyagi jólétét érintő törvények – ismertette, majd elemzés alá vette mindegyik témát aszerint, milyen negatívumokat láthattak bennük az április törvények kritikussai és ellenzői. A legtöbb energiát arra fordította, hogy megcáfolja azokat az érveket, amelyek Magyarország Habsburg Birodalomtól való elszakadására vonatkoztak. Az osztrák kormány 1848. augusztus 31-ei emlékirata a Pragmatica Sanctióra hivatkozva tekintette jogilag érvénytelennek az április törvényeket, miszerint azok megsértik a Habsburg Birodalom Pragmatica Sanctióban rögzített feloszthatatlanságát és elválaszthatatlanságát, s lehetetlenné teszik a birodalom fenntartását.⁹⁰ Wesselényi hosszú eszmevuttatásban mutatja be, hogy a Pragmatica Sanctio jogi ellenérvként való felhasználása mennyire nem helytálló a magyar alkotmányos függetlenség kérdésében. A Pragmatica Sanctio ugyanis kizárólag a leányági örökösödést, valamint a Habsburg Birodalom egységének fenntartását mondja ki, továbbá rögzíti az uralkodó kötelezettségvállalását a magyar törvények megtartására. A báró álláspontja szerint nem lehet ennél tágabb értelmezési keretet adni a törvénynek, s a Habsburg Birodalomtól való elszakadás, az oszthatatlanság megsértése az áprilisi törvények elfogadásakor és az emlékirat kiadásakor fel sem merült. Wesselényi jogi érvelésében a védekezést követően ellentámadásba lendül: a Pragmatica Sanctióban elfogadott öröklés azonban csak abban az esetben érvényesül, ha az uralkodó a feltételeket – a koronázást és a magyar törvények betartását – teljesíti.⁹¹

A röpiratra jellemző jogi eszmevuttatások és cáfolatok után a záró szakaszban az 1849. március 4-én kiadott oktrojált alkotmány kapcsán az uralkodó és a bécsi kormányzat kritikája dominál. Wesselényi leszögezi: az az alkotmány, amely nem történelmi alapokon és a nép akaratán nyugszik, hanem ráerőszakolják az emberekre, nemcsak nem lehet tartós, de kifejezetten nagy veszélyeket is hordoz magában. Az alkotmány és a törvények ellen fellépő uralkodó az ő szemében nem lehet más, mint egy csupán önnön szenvedélyeinek élő zsarnok vagy egy despot, aki saját nézetei szerint szeretné jobbra tenni alattvalói életét, azonban nincs tekintettel az ő akaratukra. II. Ferdinánd, Napóleon, valamint II. József uralkodásának rövid bemutatásával illusztrálja, hogy az uralkodót hiába vezeti jó szándék, ha nem tartja be a törvényeket, hosszú távon uralkodása eredménytelen lesz

uralkodó hatalmának korlátozása, valamint a vallásszabadság – korszerűségét. Lásd *Wesselényi Miklós: Balítéletekről*. Bukarest [Lipcsé] 1833. 172–174.

⁹⁰ Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai II. Vál., jegyz. Urbán Aladár. Bp. 1999. 1175–1184.

⁹¹ *Wesselényi, M.*: Die Ursache i. m. 30–52. Wesselényi sem a Pragmatica Sactioval kapcsolatos érvelésében, sem röpiratának más helyein nem tesz említést az 1849. április 14-ei Függetlenségi nyilatkozatról.

– mindazonáltal mindegyiküknél kiemel egy-egy pozitívumot is. Ezzel szemben az osztrák kormányzat és az oktrojált alkotmány esetében csak az általa a „halál előidézőinek” nevezett tényezőket látja: a joggal és az erkölccsel való összeegyeztethetlenséget, a logikátlanságot és az oktalanságot, amelyek következtében nem csupán rengeteg pénzt költöttek el feleslegesen a vereségeket szenvedő hadseregére, de rengeteg életet is feláldoztak. A mű zárásában Wesselényi kitér a röpirat befejezésekor aktuális hadi eseményekre, a tavaszi hadjárat magyar győzelmeire. Elismeri, hogy a hadiszercence eddig a magyarok mellett állt, és az osztrák kormányzat még megnyerheti a háborút, a magyarok viszont már erkölcsi győzelmet arattak, és a bécsi udvar nem nyerheti vissza becsületét. Egyúttal ítéletet mond a Habsburg Birodalom felett: úgy látja, az oroszok segítségül hívásával a bécsi kormányzat kinyilvánította tehetetlenségét, s az az állam, amelynek egy másik hatalomra van szüksége részei együtt tartásához, nem életképes. „Austria népei, tekintsetek a kancsukára, és vegyétek észre benne a varázspálcát, amellyel a minisztérium vagy a bürokrácia az ígéret földjére, az alkotmányosság tájaira és az egyenlő jogokhoz akar elvezetni titeket!” – zárja röpiratát Wesselényi.⁹²

A „polgári halott” Wesselényi a magyar közélet fősodrából kiesve aktív szerepet vállaló barátainak elküldött terveivel, kezdeményezéseivel próbálta kivenni részét a politikai tevékenységből. Naplófeljegyzései szerint már 1835-ben aktívan foglalkoztatták az *Allgemeine Zeitung* hasábjain megjelenő, a magyarországi és erdélyi politikai életről szóló félrevezető hírek, ekkor azonban még nem nyílt lehetősége arra, hogy válaszoljon a téves információkat tartalmazó tudósításokra. Az 1840-es évek elejétől a magyar ellenzék külföldi sajtóban való térnyerése, az opposzió álláspontjának megjelenítése rendszeresen megjelenik az aktív politikai szerepet vállaló barátainak írt leveleiben. Kitartó – s mint egyesületi tervének esetében is láthattuk, sokáig sikertelen – kísérletei során Kossuth Lajos és Lukács Móric személyében talált munkatársakra. Wesselényi javaslatának jelentősége abban rejlett, hogy a belpolitikai kereteken túllépve felismerte a külföldi közvélekedésben a magyar politikai életről alkotott pozitív kép fontosságát, és ennek érdekében tájékoztatni akarta – elsősorban a németajkú – közvéleményt a magyar liberális reformellenzék álláspontjáról. Többszöri eredménytelen felhívását, valamint tervét követően végül 1846 nyarán a magyarországi opposzió feladataként tűzte ki a Wesselényi által propagált célokat. 1847 tavaszától a magyarországi és az ausztriai ellenzék kapcsolata egyre szorosabbá vált. Viktor Franz von Adrian-Werburg, valamint a magyarországi liberálisok együttműködésének eredményeként a németajkú közvélemény nemcsak a német nyelvű röpiratokból, hanem az *Allgemeine Zeitung*, a *Die Grenzboten*, valamint a *Deutsche Zeitung* hasábjain megjelent írásokból is hiteles képet kaphatott

⁹² Wesselényi, M.: Die Ursache i. m. 53–60.

a magyar politikai életéről.⁹³ Wesselényi nem csupán a javaslatok terén vette ki a részét a munkából, de 1846-tól több cikket is írt az *Allgemeine Zeitung* hasábjain megjelent információk cáfolata érdekében. Publicisztikai tevékenységéből kiemelkedik szinte ismeretlen, 1849-ben megjelent röpirata, amely az áprilisi törvények bemutatása és jogi érvelésen alapuló védelme mellett éles kritikát fogalmazott meg az osztrák kormányzat ellen.

MIKLÓS WESSELÉNYI
AND THE *AUGSBURGER ALLGEMEINE ZEITUNG*

By Attila István Kárpáti

SUMMARY

Thanks to the work of Zsolt Trócsányi (1796–1850), the Hungarian journalism of Miklós Wesselényi, first leader of the Hungarian liberal opposition, is already well known to the researchers of Wesselényi. Yet, research has hitherto devoted only modest attention to the articles that the Baron published in the *Augsburger Allgemeine Zeitung*, and to his manifesto that appeared in 1849 under the title *Die Ursache und der Zweck des Kampfes in Ungarn*. The paper accordingly aims to analyse, alongside the articles in the *Allgemeine Zeitung* and the anonymously published manifesto, the conceptions and initiatives by which Wesselényi hoped to gain ground in the foreign press (before all, in the *Allgemeine Zeitung* itself).

⁹³ Részletesen lásd *Deák Ágnes*: Batthyány Lajos és az ausztriai rendekkel való együttműködési kísérlet (1847). In: Magyarhontól az Újvilágig. Emlékkönyv Urbán Aladár ötvenéves tanári jubileumára. Szerk. Erdődy Gábor – Hermann Róbert. Bp. 2002. 80–92.; *Uő*: Együttműködés vagy konkurencia. Az alsó-ausztriai, a csehországi és a magyarországi ellenzék összefogási kísérlete 1847–48-ban. *Aetas* 14. (1999) 1–2. sz. 43–61.

